

N:o 17.

Ank. till Riksd. Kansli den 15 Mars 1875, kl. 10 f. m.

*Andra Kammarens Andra Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 3,
angående lagstiftning för arbetare, som vid arbetsföretag
utom deras hemort taga anställning.*

Den första af de vid denna riksdag i Andra Kammaren afgifna motioner är väckt af Herr *B. Ehrenborg* och behandlar den viktiga frågan om botemedel mot de missförhållanden, som enligt motionärens åsigt uppstått derigenom att arbetare, hvilka vinna anställning vid allmänna eller enskilda större arbetsföretag, äro så godt som fria från de band och kontroller, hvilka ega rum, då arbetsgifvare och arbetare stå till hvarandra i förhållande af husbonde och tjenare. Hvilka dessa missförhållanden äro, framställer motionären sålunda:

»Exempel till beskrifning af den nöd, som midt under välmågan förefinnes, torde lika litet påkallas, som någon bevisning för att densamma i ej ringa mån har närmast framkallats af lockelsen till de njutningar och den ökade frihet, som de stora arbetsföretagen erbjuda. Våra ransaknings- och polisprotokoll bära härom talrika vittnesbörd; liksom ock man blott behöfver göra en eller annan färd i tredje klassens jernvägskupéer, för att af talrika reskamraters vanligen icke lågmälda samtal bilda sig ett omdöme om i hvad mån anspråken hos dem motsvaras af hyfsning, bildning och rättsbegrepp.

Sansen har blifvit satt på spel genom den i hast så vidgade synkretsen. De hafva varit blottstälde för faran att blifva laglöse sällar i den stora industriens tjänst, ifrån att förut hafva varit frivillige men pligtbundne tjenare hos handverkaren eller jordbrukaren. Denne är derigenom nu strand-satt och har mångenstädes för sitt behof att tillgå blott kraftbrutne gubbar; ja, landtkommuner lära finnas, der familjer med bortlupne husfäder förekomma under sommartiden i större antal än de unga, ogifta, tjänande männen.»

Motionären kastar härefter en blick på de åtgärder, hvilka blifvit mot detta onda vidtagna eller anses tjena att motarbeta detsamma. Dit räknar han senast beslutade stadganden i afseende på bränvinsförsäljningen under förutsättning, att ökad skatt på tillverkningen snart skall följa; vidare det af Kyrkomötet väckta och Riksdagen af Kongl. Maj:t underställda förslaget om beredande af särskild religionsvård åt främmande arbetare vid större arbetsföretag, och slutligen de bemödanden, som göras för folkbildningen, i hvilken, rätt meddelad, också alltid en sedlig kraft bör innebo. Motionären låter visserligen sin framställning af hvarje sådan åtgärd följas af ett tvifvel om dess tillräckliga verkan, men medgifver dock, att dessa medel böra kunna bidra att afhjelpa det onda. Själfva den skada, som efter motionärens förmenande främst bör afhjelpas, ligger nemligen, enligt hans egna ord, »i motsatsen mellan å ena sidan den ytterliga noggrannhet och de trånga begränsningar, hvarmed vår legostadga utstakar den lagstade hemarbetarens skyldigheter, och å andra sidan den nästan fullkomliga regellöshet, hvarunder denne inträder, sedan han utgått att söka en bättre utkomst i den stora industriens tjänst. Denna motsats frestar till att äfven i otid öfvergifva stugan, såsom för trång; den innebär derjemte ett orättnätigt premium åt den stora industrien på den mindres och på jordbrukets bekostnad, och den föranleder det förhållandet, att den rörlige arbetaren oftast är oåtkomlig för den kommunala och kyrkliga styrelsen samt för taxeringsnämnden inom den ort, der han fortfarande plägar, såsom det heter, i »kanten» eller såsom lös mantalsskrifvas.»

De förslag motionären framställer äro dels införande af nödiga kontroller å arbetarens uppehållsort, hvarigenom han till de främmande kyrkliga och kommunala myndigheterna skulle komma i samma förhållande, som det, hvori den lagstade tjenaren står till sin kommun och församling. För detta ändamål borde stadgas, att arbetarnes prestbetyg skulle vid ankomsten aflemnas och förvaras af presterskapet samt vid afgången, försedda med åteckning, återlemnas, äfvensom att i en s. k. arbetsbok skulle af de olika arbetsgifvarne tecknas, huru länge och med hvilket vitsord arbetaren dem betjenat; och skulle vid vissa tider från pastorsembetena insändas uppgifter till arbetarnes hemorter. Sålunda skulle dessa på samma gång icke vara

alldeles främmande å den ort, der de uppehålla sig, men tillika fortfarande till vistelseort och förhållande kände af den kommun de tillhöra.

I afseende på arbetarens förhållande till arbetsgifvaren framställer motionären tvänne alternativ. Antingen skulle detta förhållande regleras genom en särskild därför utfärdad ordningsstadga, eller skulle en sådan revision och omarbetning af nu gällande legostadga företagas, att denna blefve en gemensam lag för allt arbetsgivande och arbetstagande. Motionären tvekar, hvilkendera utvägen är att föredraga, framställer skäl för och emot båda, och anmärker, för den händelse en gemensam stadga så väl för årstjänst som för tillfälligt arbete skulle befinnas lämplig, att deri inflytande bestämmelser "hvarken böra uppställa några för industrien och arbetsfriheten menliga inskränkningsar, men ej heller å andra sidan hindra, utan fastmer gifva, så vidt möjligt, stöd åt frivilliga aftal om fastare tjänare-anställning." Och likasom motionären i början af sin framställning påpekat industriens storartade utveckling såsom en anledning till det onda han söker motarbete, slutar han också sin motivering med den anmärkningen, att samhället i sin helhet måste lida på den onaturliga förflyttning af arbetskrafter, som uppkommer genom jordbruksarbetarens öfverdrifvet reglementerade ställning och saknaden af nödiga bestämmelser för arbetaren i den stora industriens tjänst.

På grund af hvad motionären sålunda anført, tillstyrker han slutligen: »att med afseende på sådana arbetare, som vid tillfälliga större arbetsföretag och ofta på långt afstånd från deras hemvist taga anställning, Riksdagen — jemte uttalande af sin åsigt om behöfligheten ej mindre af ökad kontroll å ifrågavarande arbetares uppehållsort, än ock af sådana lagbestämmelser, hvarigenom de, till så väl arbetsgifvaren som till kyrkliga och kommunala myndigheter å den främmande ort der de arbeta, komma för sin arbetstid derstädes i hufvudsakligen enahanda ställning som den, hvilken de såsom lagstadda tjänare skulle hafva innehaft till motsvarande myndigheter och till husbonde inom hemorten — må i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida icke antingen en särskild ordningsstadga borde utfärdas för de förhållanden mellan arbetsgifvare och arbetare, i hvilka nu gällande legostadga icke kan ega tillämpning, eller ock legostadgan, med uteslutande af öfverflödiga eller olämpliga bestämmelser, omarbetas och utsträckas till en efter tidsomständigheterna lämpad allmän lag för arbetsgifvare och arbetare; samt att Kongl. Maj:t, efter ärendets beredning, må till Riksdagen afgifva den nödiga framställning, hvartill omständigheterna må finnas föranleda.»

Att den i förevarande motion afhandlade fråga är af synnerlig vigt, lärer ej behöfva ådagaläggas. I likhet med motionären erkänner Utskottet, att flera beklagliga förhållanden vid och i sammanhang med större arbetsföretag uppstått, hvilka gifvit anledning till allvarliga bekymmer och ingalunda böra af statsmakterna med likgiltighet åses. Men här såsom alltid är det nödigt att skilja mellan verklighet och öfverdrifter; och, ehuru klandervärda åtskilliga arbetare varit, bör det anmärkas, att det stora flertalet icke bör drabbas af det ogillande, hvartill åtskillige af deras kamrater gjort sig skyldige, likasom man noga bör tillse att, oaktadt de fel och oordningar, som timat, väl förtjena sin förkastelsesdom, arbetarnes rykte dock må fredas från orättvisa skuggor. Utskottet kan icke undgå att anmärka, att till skärpan i det allmänna omdömet öfver dessa arbetare må hända i någon mån bidragit det sorgliga intrycket af åtskilliga upprörande brott, hvilka med arbetarnes förseelser och oordningar icke ega annat gemensamt än samtidigheten. Äfven motionärens framställning och den uppsats, hvarutur inledningen dertill lånats, äro icke alldeles fria från en sådan missuppfattning. De grofva förbrytelseerna mot person och egendom, ofta begångna af förrymda eller frigifna fästningsfångar, äro ett; dryckenskapen och deraf förorsakade oordningar, hvarför åtskilliga arbetare med skäl anklagats, ett annat. Med denna erinran afser Utskottet emellertid ingalunda att förneka, hvarken att sistnämnda felaktigheter lätt kunna leda till och befrämja äfven grofva brott, ej heller att hvad som med skäl öfverklagas redan i och för sig är betänkligt och oroväckande nog; utan endast att åt det vigtiga ämnet bereda en lugn och opartisk pröfning. Ur sådan synpunkt torde äfven motionärens åsigt om den stora industriens sammanhang med detta ämne och alltför stora intrång på jordbruket tåla vid någon jemkning. Utskottet vill emellertid i afseende härå endast anmärka, dels att ett sådant intrång icke lärer genom någon Riksdagens åtgärd kunna förekommas, dels att, åtminstone vid flertalet större industriella arbeten, kontroller öfver arbetarne verkligen nyttjas.

Hvad nu beträffar botemedlen mot det med så mycket skäl öfverklagade onda, utgör motionen ett nytt bevis på svårigheten att finna sådana. Motionärens utförliga framställning bevitnar hans lefvande nit emot en stor samhällsfara, men han är derjemte, såsom redan visats, och jemväl framgår af slutförslaget, ytterst tveksam rörande det större eller mindre förtroende han vill tillerkänna de angifna vägarne. Och långt ifrån att finna denna tvekan underlig, erkänner Utskottet villigt sin förlägenhet om hjälp inför denna bekymmersamma fråga och sin derpå grundade betänklighet mot framställandet af något förslag. Det onda, som här är i fråga, är nemligen af den natur, att hvarje lagbestämmelse, förutsatt att sådana kunna gifvas, endast utgör ett palliativ, under det att den egentliga boten måste hemtas

från helt andra håll, hvilka icke genom några beslut kunna framkallas. Motionären har sjelf berört dessa. Är det ett lika sant som bedröfligt faktum, att dryckenskapen oftast är en orsak till det här åsyftade onda, så blifva i lagstiftningsväg de bestämmelser, som försvåra eller inskränka bruket af rusdrycker, otvifvelaktigt af stor vigt för ändamålet. Men äfven dessa bestämmelser blifva otillräckliga, om icke arbetaren lifvas och ledes af sann gudsfuktan och en deraf närd sedlighetskänsla. I detta hänseende tror Utskottet, att den af Kyrkomötet begärda särskilda och förökade religionsvården för arbetare vid större arbetsföretag utom hemorten bör blifva af väsendtligt gagn. Slutligen skall väl ej heller en alltmera spridd god folkundervisning förfela att äfven på detta fält, om ock småningom, bära goda frukter.

Angående de åtgärder, som i författningsväg må kunna vidtagas, är Utskottet af den bestämda öfvertygelse, att den i motionen ifrågasatta omarbetningen af legostadgan till en gemensam förordning för tjenare och arbetare icke är att tillstyrka. Motionären framkastar sjelf betänkligheter deremot, och det är naturligt, att samma författning svårigen kan göras tjenlig för tvänne skilda ändamål. Hvad som i legostadgan må kunna finnas dugligt och användbart skulle förryckas, utan att ändock blifva för det nya behovet tillfredsställande. Och det låter knappt tänka sig, att, med den frihet arbetaren eger, han skulle underkasta sig en, om ock modifierad tjenstehjomsstadga. För att åter kunna tillstyrka utarbetandet af en särskild ordningsstadga, anser Utskottet sig böra uppgifva åtminstone de förnämsta bestämmelser, som deri borde ingå, men erkänner sig härtill sakna förmåga, helst någon ledning därför icke heller kan af motionen hemtas. Deremot vill Utskottet fästa uppmärksamheten på den af motionären icke omnämnda hithörande Kongl. förordningen af den 12 Februari 1858.

Denna författning innehåller åtskilliga bestämmelser, men hvilka numera torde behöfva förändras. Hon är derjemte afsedd endast för arbetare vid statens arbeten eller vid sådana bolags, hvilka njuta statsbidrag. Utskottet skulle därför icke tveka att med anledning af Herr Ehrenborgs motion tillstyrka Riksdagen hos Kongl. Maj:t anhålla om en förändring af berörda stadga och utsträckning af dess gällande kraft jemväl till enskilda större arbetsföretag, om icke det sist församlade Kyrkomötet redan till Kongl. Maj:t ingått med en skrifvelse af just samma syftning. Att denna skrifvelse vunnit Kongl. Maj:ts behjertande, bevisas af den deraf föranledda begäran om ett extra anslag till ökad religionsvård, som åtföljer den till innevarande Riksdag afgifna Kongl. propositionen om statsverkets tillstånd och behof (Bil. N:o 7 b pag. 70); och det torde få antagas, att äfven Kyrkomötets anhållan om förändringar i författningen vinna nådigt afseende.

Den enda af motionären föreslagna åtgärd, Utskottet skulle vara böjd att förorda, är införandet af en s. k. arbetsbok, hvars ändamål redan förut

är antydt. Då likväl gagnet af en sådan väsentligen beror deraf, huruvida lämpliga påföljder för försummelsen att uppvisa boken eller deri göra föreskrifna anteckningar kunna stadgas och tillämpas, hvilket Utskottet icke anser säkert, och då det för öfrigt synes mindre lämpligt att ensamt för denna åtgärd begära Kongl. Maj:ts medverkan, återstår för Utskottet endast att tillstyrka,

att Herr Ehrenborgs ifrågavarande motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 12 Mars 1875.

På Utskottets vägnar:

A. W. STAAFF.

RÄTTELSE

uti Andra Kammarens Första Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 7 (i Samlingen N:o 16).

Sid. 4. rad. 11 och 12 uppfir. *står*: som för den civila embets- och tjenstemän samt betjente föreskrifna ed,

läs: som för den för civila embets- och tjenstemän samt betjente föreskrifna ed.

” ” ” 12 nedifr. *står*: oriktiga, *läs*: ovigtiga.